

- [Akta metrykalne](#)
- [Księgi kościelne](#)
- [Spisy ludności](#)
- [Akta instytucji wymiaru sprawiedliwości](#)
- [Akta placówek oświatowych](#)
- [Akta partii i stowarzyszeń](#)
- [Akta kancelarii z okresu staropolskiego \(Metryka Koronna, Litewska, Mazowiecka, Wołyńska\)](#)
- [Akta instytucji powołanych do badania szlachectwa \(XIX w. deputacje szlacheckie i Heroldia Królestwa Polskiego\)](#)

Typy źródeł wykorzystywanych do badań genealogicznych

Materiały zgromadzone zarówno w archiwach domowych jak i archiwach państwowych posiadają wiele informacji wykorzystywanych do genealogii. Na podstawie tych archiwaliów można ustalić pokrewieństwo (filiacja), powinowactwo (koicja), przynależność stanową, stan majątkowy, zawód, funkcje oraz wyznanie poszczególnych członków rodziny.

Informacje o osobach, które odznaczyły się aktywną działalnością w jakiejś dziedzinie, np. na polu politycznym, naukowym, artystycznym, mogą być zawarte w dokumentacji przechowywanej przez różnorodne archiwa naukowe, partyjne, związkowe i stowarzyszeń, towarzystw i fundacji, organizacji społecznych, sportowych i krajoznawczych, a także biblioteki i muzea. Obecnie wiele archiwaliów znanych osób i rodzin przechowują [archiwa państwowe](#). Archiwa rodzin zawierają obok akt majątkowych i sądowych, informujących o sytuacji danej rodziny, bardzo często gotowe zestawienia genealogiczne. Mogą również zawierać informacje o poddanych chłopskich i dzierżawcach majątku.

W badaniach genealogicznych wykorzystać można następujące rodzaje materiałów archiwalnych: akta metrykalne, stanu cywilnego, akta kościelne, klasztorne, spisy ludności, akta sądowe i notarialne, akta instytucji wymiaru sprawiedliwości, akta uniwersytetów, szkół i różnych placówek wychowawczych, partii i stowarzyszeń, akta kancelarii z okresu staropolskiego i akta instytucji powołanych do badania szlachectwa.

Akta metrykalne

Najstarsze akta metrykalne w Polsce pochodzą z XVI w. Prowadzenie ksiąg metrykalnych stało się obowiązkiem wynikającym z uchwał podjętych na Soborze Trydenckim (1545-1563). Początkowo prowadzono rejestry ochrzczonych i zaślubionych, później również zmarłych. Od XVII w., proboszczowie parafii rzymskokatolickich mieli obowiązek prowadzenia pięciu kategorii

ksiąg metrykalnych: ochrzczonych, bierzmowanych, zaślubionych, zmarłych oraz zawierających wykazy parafian. W XVI i XVII w. najczęściej wpisywano daty chrztu. Od XVIII w. zaczęto umieszczać również daty urodzin, a w księgach zgonów podawano raz datę pogrzebu, a raz datę śmierci. Rozpowszechnił się zwyczaj wpisywania choroby, która miała być przyczyną śmierci, zaczęto również podawać wiek zmarłego.

Staropolskie akta metrykalne dostarczają informacji przede wszystkim do genealogii rodzin szlacheckich oraz mieszczańskich. Podają niewiele informacji o rodzinach chłopskich, bowiem dziedziczenie nazwisk chłopskich z pokolenia na pokolenie upowszechniło się dopiero w XIX w. Wpisy zawierały jedynie imiona i ewentualnie określenia zawodu.

Wiele zmian w prowadzeniu ksiąg metrykalnych nastąpiło w okresie zaborów. Księgi stanu cywilnego stały się dokumentami o charakterze publiczno-prawnym. Ich sposób prowadzenia regulowały przepisy wprowadzone przez poszczególnych zaborców.

Z okresu Księstwa Warszawskiego z lat 1808-1815 zachowały się księgi stanu cywilnego. Każdą księgę sporządzano w dwóch egzemplarzach. Niezależnie od akt stanu cywilnego, proboszczowie nadal prowadzili w parafiach kościelne księgi metrykalne.

Z czasów Królestwa Polskiego pochodzą kościelne księgi metrykalne, które były jednocześnie aktami stanu cywilnego. Dla każdego wyznania prowadzono oddzielne księgi. Każdy akt stanu cywilnego spisywano w dwóch księgach - jeden egzemplarz pozostawał na miejscu (unikat), a drugi przekazywano do archiwum hipotecznego sądu powiatowego (duplikat). Rejestry cywilnych rozwodów, zapowiedzi i ślubów prowadzili prezydenci miast lub burmistrzowie. Księgi prowadzone były w języku polskim, a od 1868 r. w języku rosyjskim.

Z obszaru znajdującego w zaborze austriackim pochodzą kościelne księgi metrykalne, które były zarówno religijnymi, jak i cywilnymi aktami stanu cywilnego. Akta te spisywano w języku łacińskim. Od 1784 r. nałożono na proboszczów parafii obowiązek prowadzenia trzech odmiennych rejestrów: urodzonych, ksiąg ślubów i ksiąg zgonów, osobno dla każdej wsi wchodzącej w skład parafii. Księgi wyznania ewangelickiego od 1781 r. prowadzone były oddzielnie (do tego roku rejestrowali je duchowni katolicy). Od 1787 r. nakazano rejestrację w księgach obu wyznań, w przypadku małżeństw osób różnego wyznania. Kopie ksiąg przesyłano do superintendentury lub konsystorza generalnego.

W związku z tym, że od 1782 r. proboszczowie prowadzili rejestrację osób wyznania niechrześcijańskiego, w księgach stanu cywilnego są wpisy dotyczące Żydów. Mojżeszowe księgi metrykalne były również sporządzane przez urzędników rabinów. Od 1875 r. prowadzenie ksiąg metrykalnych powierzono osobnym urzędnikom, tzw. metrykantom. Metrykanci mieli obowiązek przekazywania do starostwa jednego z dwóch egzemplarzy, po zakończeniu wpisów w danym roku kalendarzowym.

Księgi stanu cywilnego w zaborze pruskim do 1874 r. były prowadzone dla każdego wyznania przez odpowiednią parafię, mojżeszowe zaś przez magistraty, miejskie władze policyjne oraz starostów Odpisy ksiąg odsyłane były do sądów powiatowych.

W 1874 r. utworzono w Prusach urzędy stanu cywilnego. Urzędnikami stanu cywilnego byli burmistrzowie lub wójtowie. Sporządzali oni trzy rodzaje rejestrów: urodzeń, ślubów i zgonów. Każdy urząd stanu cywilnego prowadził równolegle dwa rejestry: rejestr główny i rejestr poboczny. Rejestr główny pozostawał w urzędzie stanu cywilnego do użytku własnego, natomiast duplikat w każdym roku przekazywano do sądu obwodowego. W księgach metrykalnych znajdują się czasami dokumenty dostarczane w celach dowodowych (np. odpisy akt metrykalnych).

W okresie międzywojennym różnorodność przepisów dotyczących sposobu prowadzenia ksiąg stanu cywilnego ujednoczono rozporządzeniami i wyrokami Sądu Najwyższego.

Po II wojnie światowej dekretem z 25 IX 1945 r. wprowadzono państwową, powszechną i jednolitą w całym kraju świecką rejestrację stanu cywilnego. Na podstawie tego aktu prawnego powołano nowe organy administracji państwowej - [urzędy stanu cywilnego](#). Tworzą one księgi stanu cywilnego i przechowują je przez 100 lat. Następnie przekazują je do archiwów państwowych.

Parafie nadal prowadzą księgi metrykalne i nie mają obowiązku przekazywania ich do archiwów państwowych.

Zawartość ksiąg w XIX i XX w. zarówno katolickich, jak i ewangelickich była podobna. W akcie chrztu zamieszczone są informacje dotyczące: daty urodzin (dzień, miesiąc, rok), przebiegu ceremonii (kiedy i gdzie się odbyła), ojca dziecka (imię i nazwisko, nazwisko rodowe matki ojca, zawód, stan), matki dziecka (imię i nazwisko, nazwisko rodowe, zawód, stan), rodziców chrzestnych (imiona i nazwiska, zawody), księdza udzielającego chrztu. Akt ślubu zawiera dane dotyczące: daty ślubu, przebiegu ceremonii (gdzie i kiedy się odbyła), księdza udzielającego ślubu, imion i nazwisk nowożeńców, ich statusu społecznego, stanu cywilnego, wieku, rodziców nowożeńców oraz świadków. W załącznikach do akt małżeństw mogą znajdować się odpisy metryk urodzenia przyszłych małżonków. Akt zgonu zawiera: datę i miejsce śmierci, wiek, imię i nazwisko zmarłego, przyczynę śmierci, stan cywilny zmarłego, dane o owdowiałym współmałżonku, dane o osieroconych dzieciach, dane dotyczące księdza odprawiającego pogrzeb oraz datę i miejsce pogrzebu. Wiele ksiąg prowadzonych było pobieżnie, wiele zapisów jest trudnych do odczytania.

[Literatura](#)

Księgi kościelne

Wiele danych o charakterze genealogicznym zawierają księgi prowadzone w parafiach z rejestrami: parafian, zapowiedzi, ogłoszeń parafialnych, bierzmowanych, katechizowanych w szkole, bractw różańcowych, dokumentacji pomocy charytatywnej. Zachowały się również księgi czynszów ze spisami osób zamieszkujących w posiadłościach kościoła i płacących z tego tytułu czynsze.

[Literatura](#)

Równie pomocne w genealogii mogą okazać się księgi klasztorne (posiadają informacje nie tylko o członkach zakonu ale również o okolicznej zamożnej szlachcie), biskupie, kapitulne i kolegiackie.

Spisy ludności

Istotnych informacji niezbędnych w badaniach genealogicznych można poszukiwać we wszelkiego rodzaju spisach ludności. Chodzi tu zarówno o spisy powszechne dotyczące konkretnego terytorium, jak i **spisy obejmujące grupy ludności, przeprowadzone w określonym celu przez urzędy państwowe, organizacje i instytucje wyznaniowe.**

Pierwszy spis mieszkańców w Polsce datowany jest na 1791 r. Spisywanie ludności zamieszkałej na określonym terytorium upowszechniło się w XIX w. W latach 1808 i 1810 odbyły się spisy powszechne w Księstwie Warszawskim, a w 1897 r. w Cesarstwie Rosyjskim, gdzie systematycznie tworzone też tzw. księgi ludności stałej i niestałej. Księgi te prowadzone były w kolejności numerów domów, a na każdej karcie zapisywano dane o jednej rodzinie, z podaniem dla każdej osoby danych o urodzeniu, ślubach, zgonie, imionach rodziców, miejscu poprzedniego (lub stałego) zamieszkania i miejscu, do którego się przeprowadziła. Do ksiąg wpisywano ludność według cyrkułów, a w ich ramach zgodnie z kolejnością numerów domów. Od 1861 r. urzędy gminne zobowiązane były do prowadzenia spisów ludności stałej w dwóch egzemplarzach, jeden z nich przechowywał urząd gminy a drugi biuro naczelnika powiatu. Księgi ludności niestałej, sporządzane w jednym egzemplarzu, przechowywane były tylko w urzędzie gminy. W zaborze pruskim prowadzono również księgi mieszkańców dla poszczególnych gmin, tzw. Seelenliste. Pierwszy spis powszechny w niepodległej Polsce odbył się w 1921 r.

W okresie I Rzeczypospolitej, a także i później, stosunkowo pełne wykazy mieszkańców, ułożone według miejsca zamieszkania i często podające stan majątkowy i rodzinny, tworzone przy okazji pobierania podatków. Rejestry podatkowe przechowywane są w osobnych zbiorach albo włączane np. do ksiąg sądowych lub akt miast. Dokładne informacje o rodzinach zebrać można przeglądając XIX- i XX-wieczne księgi meldunkowe. Zawierają one: nazwisko i imię, imiona rodziców, zawód i stanowisko, datę urodzenia, wyznanie (po 1945 r. nie wypełniano), przynależność państwową, stosunek do powszechnego obowiązku wojskowego, pochodzenie (skąd przybył), miejsce zamieszkania, pobyt czasowy, datę wyprowadzenia się, dokąd wymeldowany, pokwitowanie biura meldunkowego (data, podpis), uwagi.

Liczne spisy ograniczały się do określonej grupy społecznej, zawodowej, narodowościowej, wyznaniowej, np. **uczniów**, poborowych, cudzoziemców, wyborców, wojskowych, powstańców. Szczególnie pomocna przy badaniu losów członków rodziny w czasie II wojny światowej i po jej zakończeniu jest zachowana ewidencja prowadzona przez Państwowy Urząd Repatriacyjny (dalej PUR) oraz Polski Czerwony Krzyż (dalej PCK). Akta PUR zawierają imienne wykazy repatriantów, wykazy przesiedlonych, osiedlonych na danym terenie, cudzoziemców. W aktach PCK znajdują się wykazy poległych żołnierzy polskich i obcych oraz osób cywilnych,

wysiedlonych i poszukiwanych. Zawierają one również rejestry wysiedlonych do ZSRR, jeńców i osób wywiezionych do obozów koncentracyjnych.

Informację o spisach przechowywanych w archiwach państwowych zawiera baza danych ELA. W niektórych archiwach sporządzono bazy danych do konkretnych spisów, np.:

Archiwum Główne Akt Dawnych - indeks mieszkańców Pragi w 1790 r.

Archiwum Państwowe w Bydgoszczy - indeksy osobowe do akt PUR i PCK

archiwa państwowe w: Gdańsku, Krakowie, Łodzi i Poznaniu - częściowa ewidencja repatriantów

Archiwum Państwowe w Piotrkowie Trybunalskim - skorowidze do ksiąg ludności stałej kilku miast

Archiwum Państwowe w Rzeszowie - indeksy Żydów i mieszkańców Rzeszowa

Wiele istotnych informacji dotyczących osadnictwa na ziemiach zachodnich i północnych dostarczają akta Polskiego Związku Zachodniego działającego w latach 1944-1950. Zachowały się kwestionariusze rejestracyjne wyjeżdżających na Ziemię Odzyskane. Cenne źródło, jeśli chodzi o materiały najnowsze, stanowią formularze wypełniane przy przeprowadzaniu spisów powszechnych oraz przy sporządzaniu dowodów osobistych i paszportów.

Akta instytucji wymiaru sprawiedliwości

Informacje przydatne w ustalaniu wielu faktów z życia poszczególnych członków rodziny zawierają akta sądowe. Do badań rodzin szlacheckich z okresu staropolskiego należy wykorzystać księgi ziemskie i grodzkie. Były one prowadzone w języku łacińskim. W języku polskim spisywano jedynie zeznania stron oraz materiały potrzebne do wpisu do ksiąg wieczystych. W Koronie język polski jako urzędowy wprowadzono do ksiąg grodzkich i ziemskich dopiero za rządów Stanisława Augusta Poniatowskiego.

W księgach tych zawarte są nie tylko nazwiska właścicieli nieruchomości, ale również informacje o: członkach rodzin, świadkach, długach i zobowiązaniach, poręczeniach, testamentach, należnościach.

Dużą wartość mają zachowane odpisy ksiąg sądowych z województwa podlaskiego i mazowieckiego sporządzone w XVIII w. przez Ignacego Kapicę Milewskiego, zwane Kapicjana. Materiały przechowywane są w Archiwum Głównym Akt Dawnych. Na akta składają się potwierdzenia praw majątkowych i nadania czynione przez książąt mazowieckich i królów polskich, transakcje majątkowe osób prywatnych, inwentarze dóbr - przeważnie z XVIII w. - erekcje kościołów i zapisy dotyczące spraw kościelnych oraz mieszczan i spraw miejskich.

Komputerowe indeksy do ksiąg staropolskich, np. Archiwum Państwowe w Krakowie do najstarszych ksiąg grodzkich i ziemskich krakowskich, Archiwum Główne Akt Dawnych - do ksiąg przyjęć do prawa miejskiego

Cennych informacji, jeśli chodzi o rodziny mieszczańskie, dostarczają **księgi sądowe**, ławnicze i radzieckie. Pierwsze obejmują sprawy niesporne (w tym transakcje majątkowe i testamenty), a drugie - sprawy sporne, a także przyjęcia do prawa miejskiego.

Księgi sądowe prowadzono również dla wsi posiadających własny samorząd. Zachowało się ich niewiele. Prowadzono je we wsiach lokowanych na prawie niemieckim, a potem we wszystkich, które miały własny samorząd wiejski. Pisane początkowo w języku łacińskim, w XVI w. także w języku polskim. W starszych księgach przeważają wpisy dotyczące nieruchomości, pokwitowania, testamenty i posagi. W nowszych dominują sprawy karne.

Informacje o osobach, głównie z rodzin szlacheckich i mieszczańskich, zawierają księgi hipoteczne z XIX i XX w. Podają one nie tylko kolejnych właścicieli dóbr ziemskich oraz budynków i placów w miastach, ale także szczegóły dotyczące transakcji kupna czy dziedziczenia. Najcenniejsze są wpisy spadkowe, informują bowiem o wszystkich spadkobiercach, ich pokrewieństwie ze zmarłym właścicielem i współmałżonkach. W aktach tych mogą znaleźć się również odpisy aktów metrykalnych, wyciągi z ksiąg grodzkich i ziemskich. Dokumenty znajdujące się w księgach notarialnych dotyczą głównie: kupna, sprzedaży, dzierżawy, zastawu, intercyzy przedślubnej, testamentów.

XIX- i XX-wieczne akta sądowe zawierają przede wszystkim informacje o stronach procesów, głównie o ich działaniach objętych zainteresowaniem sądu - zarówno w sprawach karnych, jak i cywilnych (dziedziczenie, zmiany imion lub nazwisk, uznanie za zmarłego). Można w nich także znaleźć dane o świadkach, wyrokach, okolicznościach towarzyszących postępowaniu.

Bazy danych dotyczące akt hipotecznych i notarialnych:

Archiwum Państwowe w Elblągu - rejestry właścicieli,
archiwa państwowe w: Poznaniu Oddział w Koninie, Suwałkach, Toruniu i m. st. Warszawy -
skorowidze do ksiąg hipotecznych;
archiwa państwowe w Gdańsku Oddział w Gdyni, w Płocku i m. st. Warszawy - częściowe
skorowidze do akt notariuszy.

Bogate w dane osobowe są akta XIX-wiecznych instytucji powołanych przez zaborcę i prowadzących działalność represyjną w stosunku do społeczeństwa polskiego. W aktach różnych komisji znajdują się spisy alfabetyczne "przestępców politycznych". Zawierają też one dane personalne, krótki opis działalności i decyzję co do dalszych losów obwinionego.

Warto również zwrócić uwagę na akta instytucji hitlerowskich i stalinowskich (więzienia, obozy pracy, obozy koncentracyjne). Zawierają one spisy osób represjonowanych, czasem z informacjami o miejscu pochodzenia i przyczynie śmierci. Materiały te są ostatnio często wykorzystywane i opracowano do nich wiele komputerowych indeksów osobowych.

Szczególnym rodzajem dokumentacji są materiały polskich władz emigracyjnych z czasu II wojny światowej dotyczące represji wobec Polaków na terytorium b. ZSRR. Jest to przede wszystkim dokumentacja paszportowa, ankiety i relacje represjonowanych. Oryginały znajdują się w [Hoover Institution](#), natomiast ich mikrofilmy dostępne są w Archiwum Akt Nowych.

Przykładowe bazy danych:

Archiwum Państwowe w Bydgoszczy - ewidencja akt Obozu Pracy w Potulicach, osób deportowanych z Pomorza przez władze radzieckie w 1945 r. i osób uwięzionych,

Archiwum Państwowe w Częstochowie - indeks osobowy do akt Niemieckiego Zakładu Karnego w Częstochowie 1939-1944,
Archiwum Państwowe w Gdańsku - indeksy osób skazanych za działalność polityczną, wywiezionych z terenu Pomorza przez wojska radzieckie w l. 1945-1948 i uznanych sądownie za zmarłe, kartoteka jeńców i robotników przymusowych,
Archiwum Państwowe w Katowicach - ewidencja jeńców i robotników przymusowych oraz skazanych w l. 1945-1955 odbywających karę w więzieniach i obozach pracy,
Archiwum Państwowe w Kielcach - skorowidze więźniów w Kielcach 1939-1945 i w Sandomierzu 1946-1956,
archiwa państwowe w Koszalinie i Krakowie - indeksy osobowe do akt wojskowych sądów rejonowych,
Archiwum Państwowe w Lublinie - wykaz imienny przesiedleńców z Pomorza i Wielkopolski na teren Generalnej Guberni oraz osób wywiezionych do Rzeszy,
Archiwum Państwowe w Łodzi - wykaz osób wysiedlonych z Kraju Warty 1940-1945, rejestrowanych w Centrali Przesiedleńczej w Poznaniu Oddział w Łodzi,
Archiwum Państwowe w Olsztynie - rejestry więźniów w Barczewie 1945-1953 i Centralnego Więzienia w Olsztynie 1945-1955,
Archiwum Państwowe w Radomiu - indeks osób przebywających w więzieniu radomskim w 1946 r.,
Archiwum Państwowe we Wrocławiu - indeks osób skierowanych na roboty przymusowe

Akta placówek oświatowych

Akta wytworzone przez uniwersytety, szkoły i różne placówki wychowawcze zawierają przede wszystkim [listy i życiorysy uczniów](#) i nauczycieli. Spisy nauczycieli znajdować się mogą również w aktach kuratorium, które oprócz tego zawierają czasem świadectwa maturalne, odpisy dyplomów, wykazy słuchaczy i wykazy pracowników.

Zachowały się spisy studentów, tzw. metryki uniwersyteckie, zawierające z reguły imiona, a czasami urzędy ich ojców. Wymieniano również miejscowości, z których pochodzili immatrykulowani. Cennym źródłem są akta Komisji Edukacji Narodowej z lat 1778-1790, które zawierają raporty szkół wydziałowych i podwydziałowych.

Dla rodzin mieszczańskich niezwykle wartościowe są księgi cechowe, w których odnotowywano fakty przyjmowania uczniów i ich wyzwania, jak również wszelkiego typu sprawy sporne w ramach cechu. Podawano wówczas zazwyczaj imię ojca i miejsce pochodzenia.

Akta partii i stowarzyszeń

Akta partii politycznych i stowarzyszeń, związków i organizacji zawierają głównie wykazy imienne, informacje o pełnionych funkcjach, podejmowanej działalności, a czasem także ich życiorysy, fotografie i dokumenty osobiste.

Akta kancelarii z okresu staropolskiego (Metryka Koronna, Litewska, Mazowiecka, Wołyńska)

Genealogie rodzin szlacheckich oraz magnackich badać można także m.in. na podstawie [zachowanych ksiąg Metryki Koronnej](#), która zawiera wpisy prowadzone przez polską kancelarię królewską od połowy XV w. aż do rozbiorów. Znajdują się w niej m.in. nominacje na urzędy senatorskie, dygnitarstwa koronne, urzędy ziemskie.

Sumariusz ksiąg Metryki Koronnej (1573-1574), Warszawa 2001, CDROM

Równie cennych wiadomości dostarczają akta Metryki Mazowieckiej, Litewskiej, Wołyńskiej (Ruskiej) oraz Archiwum Skarbu Koronnego. Niestety, wiele materiałów nie zachowało się do naszych czasów, a prawie cały zbiór oryginalnych [ksiąg Metryki Litewskiej](#) przechowywany jest w Centralnym Państwowym Archiwum Akt Dawnych w Moskwie.

Wykaz przywilejów przechowywanych w AGAD zawiera baza danych Nobilitacje oraz publikacja książkowa: Materiały genealogiczne, nobilitacje, indygenaty - w zbiorach Archiwum Głównego Akt Dawnych, oprac. katalogu Anna Wajs, wyd. 2, Warszawa 2001

Akta instytucji powołanych do badania szlachectwa (XIX w. deputacje szlacheckie i Heroldia Królestwa Polskiego)

Deputacje Szlacheckie powołane zostały w 1836 r. na terenie zaboru rosyjskiego do rozpatrywania dowodów szlacheckich. Władzą zwierzchnią była Heroldia Królestwa Polskiego. Deputacje szlacheckie gromadziły dokumenty osób pragnących [udowodnić posiadane szlachectwo](#) lub starających się o jego przyznanie. W aktach deputacji znajdować się więc mogą wykazy nadesłanych świadectw na przyznane szlachectwo, spisy osób, którym zezwolono na używanie [tytułów honorowych książęcych](#), kniaziowskich, hrabiowskich, wicehrabiowskich, baronów, wykazy wydanych świadectw szlacheckich i osób pozbawionych szlachectwa, księgi szlacheckie według nazwisk oraz księgi genealogiczne szlachty (wśród nich, w postaci załączników, występują akta urodzeń, zaświadczenia o miejscu zamieszkania i stanie posiadania, stany służby i inne dane dla potrzeb Heroldii).

Literatura

W pracy nad źródłami nie należy zapominać o tym, że nawet jeśli niektóre archiwalia się nie zachowały, to być może istnieją ich opisy w przedwojennych publikacjach książkowych. Należy również pamiętać o tym, iż najwięcej trudności przysparzają badania losów członków rodzin szlacheckich żyjących w czasach I Rzeczypospolitej. Wiele starszych herbarzy zawiera informacje niesprawdzone, błędne, a nawet sfalszowane. Jest to wynikiem pracy autorów nad olbrzymią ilością materiału oraz uzyskiwania przez nich nieweryfikowalnych informacji od osób chcących dodać splendoru własnej rodzinie. Często jednak ta sama rodzina w różnych herbarzach została przypisana do różnych herbów. Wymienienie czyjś nazwiska w herbarzu

nie oznacza, że współcześnie żyjąca osoba pochodzi od rodziny w herbarzu tym występującej. Wiele pozornie szlacheckich nazwisk z końcówką "-ski" należy do osób pochodzenia chłopskiego lub mieszczańskiego, które nazwisko otrzymały od nazwiska właściciela majątku, w którym mieszkały lub na fali panującej w XIX w. mody na dodawanie do nazwiska właśnie tej końcówki.